

*Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin -İslâmî'nin Mesnevisi-*, Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice, İsmail H. Aksoyak, Sivas 1996, XXI+ 504 (382- 504. sayfalar tıpkıbasım).

Anadolu sahası Türk edebiyatında bugüne kadar bilinen manzum dinî eserlerin ilk örneklerine bir yenisi daha eklendi. *İslâmî* mahlaslı bir şâire ait olan ve kaynaklarda şâir veya eseriyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmayan eserin elde tek yazma nüshasının olduğu anlaşılmaktadır.

Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice ve İsmail H. Aksoyak tarafından hazırlanan bir çalışmayla, metin sayısının az olduğu Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış bir yazma, *İslâmî* adlı bir şâirin ve eserinin varlığı, dil ve edebiyat tarihinde yerini alma imkanı bulmuştur. Söz konusu çalışmada eser beş bölüm hâlinde ele alınmış ve *Edebî İnceleme, Gramer İncelemesi, Metin Çevirisi, Dizin ve Tıpkıbasım* bölümlerine ayrılarak incelenmiştir.

Kitabın *Giriş* bölümünde, elde tek nüshası bulunan *İslâmî*'nin bu eseri hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanmadığı, incelenen yazma mesnevide de şâir ve eseri hakkında bir açıklama yapılmadığı için eserin nerede ve niçin yazıldığı ve birisine sunulup sunulmadığının bilinmediği üzerinde durulur. Ancak dinî inançların sarsıldığı bir dönemde halka ehl-i sünnet akidesini telkin etmek amacıyla yazılmış olabileceği açıklaması yapılır.

*Edebî İnceleme* bölümünde eserin şekli, içeriği ve kaynakları üzerinde durulmuş. Bu bölüm *Nüsha Tavsifi, Nüshanın İmla Özellikleri, Şekil Özellikleri, Eserin İçeriği* ana başlıkları altında geniş ve ayrıntılı bir şekilde incelenmiş. Özellikle *Eserin Kaynakları* bölümünde âyet, hadis ve çeşitli inançların araştırılması yapılmış. İçerik kısmında ise metnin tamamı özetlenmiştir. Yapılan özette konular, yazmada başlığı varsa o şekliyle; yoksa konunun içeriğine uygun bir başlık verilerek (*Ahmet Bahsi, Hz. Muhammed'in Terinden Yaratılanlar, Yıldız Bahsi, Vafı Hâl Bahsi, ... Bahsi, ...vb.*) şeklinde adlandırılmıştır. Beyit numaraları, bir kaç cümle ile konunun açıklaması ve metnin nesir olarak tercümesi konulmuştur.

İkinci bölümde, ses bilgisi ve şekil bilgisiyle ilgili, tasvirici gramer yöntemiyle hazırlanmış dil incelemesi yer alıyor. İncelemede, iki yerde geçen *-acak/ -ecek* sıfat fiil eki, gelecek zaman eki olarak verilmiş ve buna bağlı olarak eserin istinsah döneminin, Osmanlıcanın ilk dönemleri olabileceği

hükümü verilmiştir. Ekin yanlış tespitinden dolayı bu hüküm geçersizdir.

Söziçi ve sözbaşı *e* (-*e*-, *e*- ) için yazmada elif harfinin kullanıldığı tespit edilmiş ancak, bu yazım vezinle ilgilidir. Dikkatle bakıldığı zaman bu sesin, kapalı hecelere karşılık geldiği zaman elif işaretiyle gösterildiği görülmektedir.

-*mi*/-*mi* soru ekinin soru edatları başlığı altında incelenmesi, bu tür çalışmalarda sıklıkla rastlanan bir yöntem değildir. Gramer inceleyici, şekli yaklaşımın dışında, anlam açısından da sınıflandırma yapma gereği duymuş olmalı.

Gramer incelemesi bölümünden sonuç olarak eserin, dil özellikleri bakımından Oğuz Türkçesinin XIV.-XV. yüzyıl dönemine ait olduğunu ve ancak, *ağladuğu*, *ayakın*, *andaki*, *bağduğunun*, ... gibi örneklerde ötümsüz ünsüzlerin ötümlüleşmemesi; *teñgrilik*, *tebliğ*, *süstluğ* ... gibi örneklerde eklerin kök ünlüsüne göre aykırılaşabilmesinden hareketle Kuzey ve Doğu Türkçesi özelliklerinin de esere yansıdığını söyleyebiliriz. Ayrıca işletme eklerinin kullanıştı bakımından, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen şekillerden, hemen her ekte istisna kullanıma rastlanması, eserin müstensihinin dili ve istinsah edildiği dönem hakkında kesin hüküm vermemizi zorlaştırmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde 3574 beyitlik metinçevirisi yapılmış. Aslında 3560 beyit ve buna ilave olarak 7 kıtadan oluşan bir ilahi ile birlikte 3567 manzum birimden oluşan metinde kıtalar da beyit gibi ikili numaralandırıldığı için 3574 beyit ortaya çıkmıştır.

Dördüncü bölümde kelimelerin dizini verilirken kelimelerin geçtiği tüm beyit numaraları gösterilmiş, kelime kök, gövde veya birleşiklerine gelen ek ve diğer ögeler alfabetik olarak sıralanmış. Yazmada *ç* sesi daima *c* harfiyle yazılmıştır. Metne sadık kalarak okuma kaygısıyla, *ç*'li bütün kelimeler *c*'li okunmuş, bu da dizinde yanlışlığa sebep olmuştur. 3225. beyitte istek ekli *geç-* fiili, *gece* olarak okunmuş ve “gece” olarak anlamlandırılmış. 1777. ve 3077. beyitlerde *koç-* “sarılmak” fiili, *koca koca* ikilemesinde “ihtiyar” anlamıyla verilmiştir. Bu kısımda 87. beyitteki *olma-* fiilinin anlamı “olamamak” değil, “bekleyememek” olmalıdır. *sûret*, *düz* gibi bazı kelimeler de dizinde yer almamıştır.

Kitabın sonunda ise eldeki tek nüshanın tıpkıbasımı (123 yaprak) verilmiştir.

Son olarak yazmanın özellikleriyle ilgili söyleyeceklerimizi de kaydedip

sözümüzü bağlayabiliriz:

Ünlüler açısından: Söz içi ve söz sonu “e” için “*elif*” kullanılmıştır.

Ünsüzler açısından: “*kef*” harfi için özel bir işaret kullanılmıştır: *Lam* harfi yapıldıktan sonra *lam*’ın uzun çizgisi üzerine *hemze* işareti konularak gösterilmiş.

Sözbaşı ve sözsonu ünsüzlerde ötümlü, ötümsüz şekiller aynı kelimelerde bir arada görülmektedir: *davar/ tavar; ağ/ ak, gec/ geç, heb/ hep, kabu/ kapı, kulağ/ kulak, ac / aç, koc / çoç; kurd / kurt; yapısun / yabdılar.*

Ötümsüz ünsüzler iki ünlü arasında ötümlüleşmemiştir: *buyrukın, balığı, duzakı, ayakın,...*

Kelime kök ve gövdelerinde de söz başı ve söz içi seslerde ötümsüz kullanımlar yaygındır: *kartaş* ‘kardeş’, *mağara* ‘mağara’, *tuşağı* ...

Oğuzcanın özelliği olarak söz başı *d-* ve *b-* kendini korumuştur: *dadı, dağmış, degül; bınar, barmağ*

Zarf fiil eki *-p*, hep *-b* olarak tespit edilmiştir: *açıb, alub, ...*

Bu kapsamlı çalışmanın ve metnin daha ayrıntılı tanıtımlarla değerinin ortaya konacağı düşüncesiyle burada noktayı koyuyoruz.

Emin Eminoğlu